

48AS POLITIKÁT

67ES ALAPON

LEHET CSINÁLNI

ÍRTA:

D. G.

„A HELYZET NEHÉZ; EGYRÉSzt A NEMZET
EREDMÉNYT VÁRR ÉS KÖVETEL : — MÁSRÉSzt
NEM ADOTT ABSZOLÚT TÖBBSÉGET NEKÜNK.’

Kossuth Ferenc, 1905 II 17.

BUDAPEST, 1905.

NYOMATOTT LÉGRÁDY TESTVÉREKNÉL

A most megalakult országgyűlés abban a bizonytalanságban ült össze, mely a nagy események biztos előjele. Mint hogyha mélységes köd ülné meg a váratlanul győzők és a hirtelen legyőzöttek lóikét, — valami aggasztó, nehéz, fojtogató köd . . . Azok a győzők, a kik előtt váratlanul megnyílt a munka, az alkotás széles útja, tétován állnak a pálya kezdetén, s a helyett, hogy bátran előre tolnák a nemzeti fejlődés megakadt óramutatóját, csüggedten és bátortalanul kérdik egymástól: — mi lesz ? . . .

Különössé teszi a helyzetet s a kibontakozást is megnehezíti, hogy Magyarországon olyasmi történt ezúttal, a mi egészen szokatlan dolog. Eddig csak a kormányok buktak meg nálunk, de a szabadelvű párt annyit állított a bukottak helyébe, a mennyi kellett, s annyiszor állított új kormányt, a hányszor kellett. Most azonban nem a kormány bukott meg, hanem megbukott maga a párt: az a párt, a mely 1875 óta szinte szuverén hatalommal, mindig a maga kebeléből delegált új kormányokat.

.Akármiért és akárhogy történt is: — bizonyos, hogy a szabadelvű párt megbukott. Evvel a bukással számolva kell tehát szemébe nézni az új helyzetnek s keresni a kibontakozásnak azt a módját, a melylyel a választásokban megnyilatkozott nemzeti akaratot leginkább lehet az ország javára hasznosítani.

Mindenek előtt: — *a Tisza-párt numerikus többségének vége s a parlamentnek számra legerősebb pártja a Kossuth-párt.* Ebből első sorban az következik, hogy a Tisza-párt, mint ilyen, szám-beli többsége nem lévén, új kormány alakítására nem vállalkozható. Viszont azonban, a Tisza-párt bukásából és számbeli kisebbségéből éppen nem következik az, a mit a számra legerősebb Kossuth-párt követel, hogy: — „a negyvennyolcas politikádnak kell érvényesülnie az egész vonalon

Mielőtt ezt a „negyvennyolcas politikát” a maga mivoltában elemeznők, legyünk tisztában két dologgal. Az egyik az, hogy a bukott Tisza-pártnak ma is 154 tagja van: — a győztes Kossuth-párt pedig csak 170 képviselőt számlál. Igaz, hogy ez 16 főnyi abszolút többség, — de csak a Tisza-párttal szemben: ellenben 70 főnyi abszolút kisebbség avval a 240 képviselővel szemben, a ki — nem Kossuth-párti.

A másik dolog, a mivel szintén tisztában kell lennünk az, hogy a Tisza-párt, a mely megtizedelve került ki a választásokból, nem „csak” szabadelvű párt volt, a mely néven általánosan ismerték, hanem hatvanhetes párt „is”; és, mint ilyen nek, az Andrássy-párt és a Bánffy-párt, a melyek szintén hatvanhetesek, természetes szövetségesei. A nép-pártról, mint felekezeti színezetű pártról, szólani egyáltalában nem akarunk s ezért mellőzni is fogjuk fejtegetéseinkben.

A tisztán látás szempontjából meg kell tehát értenünk, hogy a választásokon csak a „szabadelvűdnek nevezett hatvanhetes Tisza-párt maradt alul: *de se a szabadelvűség maga, se a hatvanhetes alap nem bukott meg.*

Nem bukhatott meg a szabadelvűség azért, mert hiszen maga a Kossuth-párt is szabadelvű: sőt, ha bevallott iránya és törekvései őszinték, akkor meg éppen a legszélsőbb szabadelvűséget (a jogok legmesszebbmenő kiterjesztésének az elvét) képviseli. De nem bukott meg a hatvanhetes alap sem, mert

a 413 képviseléből 230 a hatvanhetes alapon áll: tehát még mindig abszolút többség, *és kormányképességének csak egy akadálya van: az egységes, közös programra hiánya.*

A Kossuth-párt tehát ámitja magát, ha, elbizakodva váratlan győzelme eredményeiben, azt hiszi, hogy az uralkodó most kénytelen lesz negyvennyolcas-kabinet alakítására meg bízást adni. Ellene mond ennek az ábrándnak az, hogy a választók túlnyomó többsége — hatvanhetes alapon álló képviselőknek adott mandátumot. Dokumentálta evvel a nemzet józan többsége azt a politikai felfogását, hogy: *„a hatvanhetes kiegyezés oly kölcsönös szerződés a nemzet és a király között, a melyhez — valameddig a király megtartja — a nemzetnek is kötelessége ragaszkodni.“*

Fonák beszéd ezek szerint, hogy: megbukott a 67 és győzött a 48. Mert az igazság az, hogy a — *szövetkezett ellenzék győzött*; s ha kiveszszük a lex Daniel-t: a „győztes“ Kossuth-párt nagyon tekintélyes kisebbség ugyan ... de mégis csak éppen olyan kisebbség, mint a — *legyőzött Tisza-párt*. S a helyzet bonyodalma éppen abban rejlik, hogy — a hatvanhetesek abszolút többségének dacára — a szövetkezés fegyverbarátsága révén, mégis a negyvennyolcasok körül jegecesedik ki a többségi politika.

És, ámbár igaz, hogy a koalíció hatvanhetesei a Kossuth-párt nélkül alig számbavehető kisebbség volnának: — viszont az is igaz, hogy a „győztes“ negyvennyolcasokat a „legyőzött“ hatvanhetesek kocsijához láncolta a fejtetőre állított politikai helyzet. A győzők — értjük e néven az egész szövetkezett ellenzékét — nem tudnak egymás között másban megegyezni, mint abban, hogy a legyőzöitektől, már mint a hatvanhetes Tisza-párttól, *kénytelenek átvenni a dualisztikus helyzetet, mert maguk is érzik és tudják, hogy az ország érdekeit ez idő szerint csakis a dualizmus mai formájában, vagyis hatvanhetes alapon*

szolgálhatják. Vagyis, más szóval: a hatvanhetes többség most a negyvennyolcas kisebbségtől függ s a negyvennyolcasok viszont minden válogatás nélkül kénytelenek hatvanhetes alapon berendezkedni, ha az ország ügyeinek intézésében, hatalmi körben, részt akarnak venni.

Ez a politikai helyzet valósággal fából vaskarika s megérdemli, — a mit később meg is teszünk, — hogy tüzetesebben kifejtsük a benne rejlő ellenmondást. Egyelőre azonban nem mellőzhetjük a válság egyik szatirikus jelenségét, a mely furcsán világít be a szövötkezett ellenzék zilált pszichológiájába. Mint hogyha csak a sors keserű iróniája lenne, a szövötkezett ellenzék providenciális államférfia, a *homo regius*. gróf Andrassy Gyula, a kinek apja Deák Ferencsel együtt segített tető alá hozni a kiegyezés nagy művét, ez a providenciális államférfiu, a kinek fanatikus Deák-pártiságáról legendák keringenek, s a kivel a Kossuth-párt most éhn-halni és kormányra jutni akar: — ez a providenciális államférfiu egy csöppet se lelkesedik a negyvennyolcas eszmékért. Sőt ellenkezőleg: a leghatározottabban elítéli, lekicsinyít és veszedelmeknek tartja az országra a függetlenségi eszméket. Az 1867-iki kiegyezésről irt könyvében ugyanis szóról-szóra ezeket mondja gróf Andrassy Gyula:

„A függetlenségi párt programmja magában hordja a monarchia végső fölbomlásának a csiráját, — tehát kárhoztatni való. Mindenképpen silány és veszedelmes a tartalma.“

És ismét másutt:

„Nemzetünk üdve követeli, hogy a mai rendszer (a hatvanhetes alap) föntartásához és megerősítéséhez ragaszkodjunk.“

Miféle negyvennyolcas politika lehet az, a melynek vezére, illetőleg dczignált miniszterelnöke így ír és érez? Mert, hogy Andrassy Gyula valóban így érez is, olyan tudott dolog az országban, hogy szót is kár vesztegetni a bizonyítgatására.

Gróf Andrassy Gyula hatvanhetes volt, hatvanhetes ma is és hatvanhetes marad a jövőben is, — akár kap megbízást kabinetalakításra, akár nem. De ha kap rá megbízást, akkor bizonyos, hogy csakis hatvanhetes alapon fog kormányt alakítani: s ha a Kossuth-pártiak ebbe a kormányba belépnek* napnál világosabb, hogy csakis a ma érvényes hatvanhetes alapon indulhatnak el.

Azokból a nyilatkozatokból, a melyeket részint maga Kossuth Ferenc, részint pártjának vezető emberei tettek a jövő politikájáról, egyre határozottabban kidomborodik az a szomorú igazság, hogy *a Kossuth-párt, mint ilyen, nem kormányképes párt, mert nincsen programja.* Azaz, hogy van: — csak hogy ez a program éppen csak egy meg nem valósítható formulával gazdagítja az országot.

Mindeddig ugyanis — és lehangosabban a választások alatt — azt hirdette a Kossuth-párt, hogy függetlenség kell a magyarnak; most azonban, hogy az Andrassy és Apponyi gráciájából, számban megnövekedve, közel jutott e „függetlenségi“ program érvényesítéséhez, — nyomban hatvanhetes politikát hirdet, a midőn siet kitolni az önálló vámterületet 1917-ig, az általános választói jog helyett pedig megelégszik „egyelőre“ a cenzus leszállításával, s a hadsereg kérdését, mivel „egyszerre mindent“ elérni nem lehet, nem bolygatja, és a perszónál-unióról is egyáltalában hallgat.

„A helyzet nehéz, — írja Kossuth Ferenc (február 17.) — egyrészt a nemzet eredményt vár és követel: másrészt nem adott abszolút többséget nekünk. E többséget csak az ellenzék szövetkezése és a disszidensek közreműködése alkotja meg. E szövetkezésbe és közreműködésbe a különböző pártok belevitték pártállásaikat: — közösen tehát csak olyan cél felé törekedhetünk, melyben e pártok mind egyetértenek.“

Talán mondanunk se kell, hogy ez a cél, a mely felé a

koalleált pártok — s legkivált a Kossuth-párt — közösen törekszenek ... a kormányra jutás. S itt domborodik ki legellentétesebben a Kossuth-párt opportunizmusa, a mely szerint — csakhogy kormányra juthasson — kész egy koalíciós kormánytöbbségnek a zömét alkotni oly programmal, mely az eddigi hatvanhetes politikát csak néhány, a messze jövőben esedékes váltóval toldaná meg.

S ilt tűnik ki legjobban, hogy *az egész radikális negyvennyolcas programra csak üres jelszó, a melynek — a hogy gróf Andrassy Gyula írta, — egyképpen silány és veszedelmes a tartalma.*

íme, győzött a Kossuth-párt; győzött pedig avval, hogy oly kötelezettségeket vállalt a választók előtt, a melyeket rögtön le kell tagadnia, mihelyt a győzelmét érvényesíteni akarja. Most azt mondja, hogy nem követel többet, mint a mennyi a jelen viszonyok közt megvalósítható: — de ha ez helyes és becsületes opportunizmus, akkor az a radikalizmus nem volt helyes, a melylyel a hatvanhetes kormányoktól követelt többet, mint a mennyit ő maga most megvalósíthatónak tart

Minden harag és minden gyűlölködés nélkül kell megállapítanunk ezt a szomorú dolgot, hogy a választók lássák, hogy a *Kossuth-párt éppen azt dobja ki a programjából, amire a választók leginkább vágyakoztak, s éppen csak azt akarja megvalósítani, amit a hatvanhetes-párt is megvalósított volna.*

Minden harag és gyűlölködés nélkül kell megállapítanunk azt a másik igazságot is, hogy a Kossuth-párt egy lépést se tud tenni a saját elvei szerint. Sőt ellenkezőleg, a negyvennyolcas kormánynak azzal kellene kezdenie működését, hogy elvállalja a bukott hatvanhetes kormány költségvetését, hogyv megszavazza az újoncot a közös hadseregnek, hogy megköti a német vámszerződést, rendezi gazdasági viszonyunkat Ausztriával, stb.

Szóval: mi alatt az ország várná a negyvennyolcas kormánytól a negyvennyolcas politikát, — az új rendszer megint csak ott folytatná, ahol a régi abba hagyta. Mondhatná ugyan a Kossuth-párt, a hogy mondja is, hogy a dolgok változását elő kell készíteni, hogy a levegőbe nem lehet építeni: — de ezeket a mondásokat a bukott hatvanbetes kormányoktól is hallotta az ország ... és a Kossuth-párt mondta rá, hogy — frázis.

És valóban az is Mert a Kossuth-párt elindult avval, hogy politikai és gazdasági függetlenséget szerez, s most avval akar a kormányhatalom révébe befutni, hogy gazdasági és politikai függetlenséget adni — egyelőre veszedelem é* lehetetlenség. Még nincsenek is ott, ahol valamit tehetnének, s már is szabódnak a megtévesztett országnak tett ígéreteik beváltásától. Még ha a korona semmi akadályt so gördítene is az uljukba, még akkor se foghatnának bele program.mjuk megvalósításába, mert programjuk nem más, mint üres politikai jelszó.

Maga a Kossuth-párt demonstrálja most az opportunizmusával, hogy oly politikát hirdetett és oltott a nemzetbe, amely csak arra való volt, hogy a kormányzó politikának nehézségeket támaszson, de nem arra, hogy megvalósítsák *Harmincnyolc éven át küzdött programjáért a Kossuth-párt — és most, a céltől egy lépésre, megmérte, könnyűnek találta és — kimustrálta ezt a programot.* Dogmatikus fanatizmussal ásta egyre mélyebbre az árkot a két közjogi alap között, s most önmaga is hallgatagon elismeri, hogy a kizárólagosan „csak“ negyvennyolcas politika csak theória, csak taktika volt, bizonyos cél — a kormányra jutás — elérésére.

Most, hogy a cél már csak egy lépésnyire van, vagy legalább úgy látszik, hogy nincsen messzebb, — változtatni kell a taktikán. Mert más a harcmodor, ha foglalni indulunk és ismét más, ha a már szerzett zsákmányt védelmezzük. A zsákmány ugyan még nincs meg, de azért a Kossuth-párt már is

gondolkodik a védelmi taktikán. A jövő reményében előlegezett opportunizmusával ugyanis igazolja azt a felfogást, hogy a negyvennyolcas politika üres jelszó. A mi benne jó — az hatvanhetes alapon is megcsinálható; ami pedig ezen túlmegegy arra maga a Kossuth-párt is azt mondja most, hogy . . . nem lehet és a nemzet kára nélkül meg sem kísérelhető.

*

**

Deák Ferenc, mikor az 1867-iki kiegyezést megkötötte, nagyon jól tudta, hogy a királynak és nemzetnek ez a kölcsönös szerződése sértetlenül megóvja és biztosítja a magyar korona országainak azt a közjogi önállóságát, melyet a *pragmatica sanctio* (1723) s később az 1790/91-iki törvények is megállapították. Sőt azt is jól tudta Deák Ferenc, hogy az 1848-iki törvények — melyeknek értelmében hazánknak ezt a közjogi különállását a Budapesten székelő parlamentáris kormány védi — voltaképpen csak logikus folyományai az 1790 91-iki alaptörvényeknek.

Mert, ámbár az 1848-iki törvények szentesítését a párisi (februáriusi) és a bécsi (márciusi) forradalmak siettették is, azért még se tekinthetők a forradalmak eredményeinek, mert valóságban az 1825—1848-iki reformkorszak fokozatos, szerves fejlődésének a zárókövei s a többi, Európában szerkesztett egykorú, sőt korábbi törvényekkel összehasonlítva — konzervatív törvények, a szó nemesebb értelmében.

Konzervatív törvények azért, mert voltaképpen már meglévő közjogot konzerválnak, védenek; azt a közjogot ugyanis, melyet az 1790/91-iki törvények deklarálnak, — kimondván, hogy: *„Magyarország szabad és független ország, mely semmi más országnak vagy népnek nem lévén alárendelve, saját törvényei és szokásai szent kormányzandó“* — a mit különben már az 1715: III. és az 1741: XI. törvénycikk is követelt.

Hogy pedig ez egészen így van, nem kisebb ember, mint maga Kossuth Lajos bizonyítja. Arra a kérdésre ugyanis, hogy mit akartak elérni az 1848-iki törvények alkotói, *Kossuth Lajos* szóról szóra ezt feleli „*Iratai*“-ban:

„Azt, hogy oly intézményes biztosítékokról gondoskodnak, melyek Magyarország törvényes önállóságát nem teszik ki többé a folyton megújuló megtámadásoknak, *hogy a magyar nemzetnek soha se jusson eszébe szakítani akarni a pragmatica sanctioval, mert meg lesz valósítva ennek az a föltétele, hogy Magyarország egész kormányzati rendszerében független és saját önállósággal bíró oly szabad ország, mely semmi más országnak vagy népnek nincs lekötve.* “

Mi más ez a cél, mint összefoglalása a pragmatica sanctionak (1723) s az 1790/91-iki törvényekben deklarált közjogi alapnak? . . . És nem világos-e, hogy a *jogfolytonosság* a pragmatica sanctio óta 1848-ig, — ha meg is szakadt II. József uralkodásával — föntartatott, illetőleg 1848-ban in integrum restituáltatott? . . .

Igaz, hogy az 1848-iki alkotmány akkor csak papiros-alkotmány maradt; de a célt, melyet 1848-ban elérnünk nem sikerült, mégis elérte — még pedig a *jogfolytonosság* alapján állva — Deák Ferenc az 1867-iki kiegyezésben.

Főntebb rámutattunk, hogy a Kossuth-párt egy lépést se tud tenni úgynevezett „program“-ja megvalósítása felé a hatvanhetes alap nélkül. Ha mozdulni akar, a hatvanhetes alapon kell mozognia, mert programjának egyetlen olyan pontja sincs, a mely ne lenne meg a hatvanhetes kiegyezésben is: a mint hogy *az egységes magyar nemzeti állam önállóságának sincsen egyetlen egy előföltétele se, a melyet törvények ne biztosítanak a kiegyezésben.*

Önálló vámterület, külön jegybank, magyar vezényleti nyelv a hadsereg magyar részében, külön magyar k irályi udvartartás a külügyi képviseletben teljes paritás — szóval, teljes állami

önállóságunk minden attribútuma, a mit csak a „függetlenségi párt“ a maga programja számára kisajátított: mind benne van az 1867-iki kiegyezésben, csak végre kell hajtani ezt a kiegyezést.

Ezért mondta Deák Ferenc a kiegyezés megkötése után, hogy: *„a tér szabad“* — s rajtunk áll most már, hogy ezen a téren, a rendelkezésünkre álló törvényes eszközökkel, kiépítsük az egységes magyar nemzeti államot. De, *ha a tér szabad, ha megvannak rá törvényes eszközeink, hogy a jogfolytonosság alapján tovább fejleszszük és teljesen kiépíthessük az egységes magyar nemzeti államot: —van-e jogosultsága az úgynevezett „1848“-nak, illetőleg nem jelszó-e ez az „1848, midőn oly közjogi alap kivívására hirtet harcot, a mely már 38 esztendeje alapja és talpköve állami önállóságunknak? . . .*

Hogy valóban az, arra ismét Kossuth Lajost idézzük tanúnak, a ki, ugyancsak „Iratai“-ban, így beszél erről:

„Én saját személyemre nézve levontam az 1848-iki *loyalis ügyekezett* megghiúsulásából a tanulságot: az összeférhetetlenséget De a nemzet más helyzetben van. Miután Ferenc József fejedelemnek magyar királylyá megkoronázásával a nemzet a Habsburg-házzal a kiengesztelődés útjára tért, az *ellentétes érdekek kiegyeztetésére 1848-ban megkísértett mód sikerülhelése felől az utolsó szó még nincsen kimondva*. Az ön általam összeférhetetlennek tartott osztrák császári és magyar királyi copulatio ellentéteinek az 1848-iki alapon a nemzet megelégedésére kiegyoztetése vagy ki nem egyeztetetése oly kérdés,a molymógyakorlatilag nincsen eldöntve.“

Úgy van: — Kossuth Lajosnak igaza van, hogy a kiegyezés kérdése *gyakorlatilag* még nincs eldöntve. Nincs eldöntve pedig azért, mert a kiegyezésben biztosított jogainkat még nem érvényesítettük: a Magyarország állami önállóságát szentesítő kiegyezést a maga teljes egészében mindeddig végre nem hajtottuk.

De egyelőre nem ez a fontos mostan; egyelőre legfontosabb Kossuth Lajos ama kijelentésének a leszögezése, hogy *az 1848-iki ígyekezet loyalis ígyekezet volt; s ha célját: — Magyarország állami önállóságát — nem sikerült elérni akkor a bécsi kamarilla cselvetései miatt, sikerülhet most, az 1867-iki kiegyezés alapján, melyet a jogfolytonosság elvének fõntartásával az 1848-iki törvények szellemében kötött a nemzet a koronával.*

Ezt mondja Kossuth Lajos. Nyíltan kimondja, hogy — „miután a nemzet a Habsburg-házzal a kiengesztelõdés útjára tért“, — az ellentétes érdekek kiegyeztetésének sikerülhetése felõl az utolsó szó még nincs kimondva. Hirdeti pedig ezt Kossuth Lajos ug, hogy ellentétbe állítja a maga személyét a nemzettel. Szinte azt mondja a nemzetnek, hogy:

„Én, Kossuth Lajos, a magam személyében nem fogadtam él a kiegyezést; le, nemzet, azonban, ha már elfogadtad, állj meg ezen az alapon s igyekezzél a mai politikai rendszert (a kiegyezés közjogi alapját) fejleszteni az ország boldogulására . .

Ezt mondja Kossuth Lajos, mert fõnt idézett szavainak csakis ez lehet az értelme: — s csodálatosképpen Deák Ferenc, a haza bölcse is csaknem szóról-szóra ily értelemben nyilatkozik a kiegyezésrõl:

„A súlyos és nehéz körülmények, —mondta Deák Ferenc, — melyek közt voltunk, a kiegyezés által csak enyhültek csupán. *Még csak a tér szabad, melyre építenünk kell . . .* Adja Isten, hogy az ország és képviselõi mindig mérséklettel bár. de erõlylyol is, fõl tudják használni; mert *helyzetünk úgy áll, hogy ha valaha, most elmondhatjuk, hogy sorsunk saját kezünkbe van letéve.*“

Tökéletesen igaza van Deák Ferencnek, hogy sorsunk saját kezünkbe van letéve. És helyzetünk is úgy áll, mint állt 1867-ben, 1848-ban és 1790-ben; sõt a cél is mindig egy és ugyanaz, a mi 1790-ben, 1848-ban és 1867-ben volt: — Magyarország állami önállóságának kivívása, az egységes magyar nemzeti állam kiépítése.

A cél és a helyzet tehát ugyanaz: — csak az eszköz változott, a melylyel a cél elérésére törekednünk kell. Ez az eszköz, — „miután a nemzet a Habsburg-házzal a kiengesztelődés útjára tért“, ahogy Kossuth Lajos mondta — az alkotmányosság útja. *Alkotmányos utón, a törvényhozás útján kell megkísértenünk „az ellentétes érdekek” kiegyeztetését; ezt pedig csakúgy tehetjük, ha a kiegyezést teljes mértékben végrehajtjuk, vagyis a kiegyezésbe iktatott összes alkotmányos jogainkat érvényesítjük.*

Ha élni akarunk, meg kell mutatnunk, hogy megvan bennünk az erő is, az akarat is, mely önálló nemzeti életre képesít. Ezt az erőt és akaratot azonban nem afféle meddő közjogi vitákban kell elfecsérelni, mint a minőkben a Kossuthpárt tetszelgett magának eddig. Meg kell végre értenie a Kossuthpártnak is, nemzetnek is, hogy *a negyvennyolcas program csak politikai jelszó, mert a maga egészében bent foglaltatik a hatvanhetes kiegyezésben.* A negyvennyolc csak jelszó, melyet cégerül használnak a hatvanhetes programhoz, — arra számítván, hogy a közvélemény nem veszi észre a tévedést, amely a szabadságharc glóriájába burkolja a negyvennyolcat s Kossuth nevéhez fűzi a függetlenségi törekvéseket: — holott *a valóság az, hogy a szabadságharc csak azért tört ki, mert Ferdinánd király fölfüggesztette a negyvennyolcas alkotmány gyakorlatát.*

Ugyanezt a negyvennyolcas alkotmányt, a melynek érvényesítése volt a Kossuth Lajos „loyalis“ igyekezete, visszaállította az 1867-iki kiegyezés, a maga teljes egészében. Sőt még bővítette is és több nemzeti tartalommal, több közjogi garanciával látta el, úgy hogy az egységes magyar nemzeti állam kiépítésének minden eszközét és előfeltételét megkaptuk ebben a kiegyezésben, melynek végrehajtása, — tehát állami önállóságunk megvalósítása, teljesen tőlünk függ

És, hogy egészen tisztán lássuk a *jogfolytonosságot* a *pragmatica sanctiotól* (1723) a kiegyezésig (1867), rövid pontoza-

tokban ideszögezzük újabb alkotmányos életünk fejlődésének határköveit:

1723 rendezte a viszonyt a nemzet és a dinasztia között;

1790/91 biztosította Magyarország teljes közjogi függetlenségét;

1848 megállapította a magyar állam szuverén jogait a belügyi vonatkozásokban;

1867 kiépítette ezeken alapulólag az egész kormányzatot az Ausztriával való viszonyok tekintetében s az 1723-iki *pragmatica sanctio* viszonyait illetőleg is, biztosítván egyúttal Magyarország teljes állami önállóságát.

Ezt a történeti igazságot lehet ugyan tagadni, mint a hogy a Kossuth-párt teszi: — de letagadni még se lehet; s hogy mennyire nem lehet: — bizonyítja a Kossuth-párt opportunizmus, amely, mint szög a zsákból, azonnal kibújt, mihelyt a párt a kormányra jutás lehetőségét megközelítette; — ez az opportunizmus ugyanis napnál fényesebb bizonyítéka annak, hogy a Kossuth-párt csak programjának föladásával és a hatvanhetes alapra való átsíklással vehetné át a kormányt, illetőleg vállalkozhatna az ország politikájának a vezetésére.

Ez pedig, más szóval, annyi, hogy *a mai közjogi alap nem más, mint a negyvennyolcas alkotmánynak gyakorlati megállapítása a nemzet és a korona kölcsönös megegyezésével.* Olyan szerződés a mai közjogi alap, a melynek teljes mértékű végrehajtása a nemzet jogos igényeit és állami önállóságunk minden föltételét megvalósítja. Ilyen szerződést csakis politikai kalandorok téphetnének szót: — komoly politikusok ellenben semmiféle erkölcsi alapot vagy jogosultságot nem láthatnak benne arra, hogy kirúgják a nemzet alól azt a biztos talajt, a melyen áll, vagy hozzáfogjanak a romboláshoz, mielőtt az építést megkísértenék.

Az osztrák politikusok azt mondják, hogy Deák Ferenc

Ausztria gyöngeségére spekulált, mikor a hatvanhetes kiegyezést megcsinálta; ugyanezt cselekedte Kossuth Lajos is, mikor a Habsburg-dinasztiát detronizálta. Hogy a nemzet melyiket helyesli e két spekuláció közül, mutatja a választások eredménye, illetőleg a 170 Kossuth-pártival szemben megválasztott 280 Deák-párti képviselő.

Legyünk tisztában avval, hogy a Kossuth-párt, minden áron való ellenzékieskedésével csak gátolta a hatvanhetes alapon álló kormányok munkálkodását. Mert ma már mindenkinek, aki politikusnak tartja magát, tudnia kell, hogy az országot nem az teszi boldoggá és önállóvá, hogy fekete sárga, avagy piros-fehér-zöld kardbojt fityeg-e a katonák kardján, — se pedig az, hogy a bakának links-umot, vagy balra-átot kiált-e a káplárja — noha ezeknek a kérdéseknek a megoldását is szükségesnek tartjuk: — hanem igenis az teszi nagygyá és önállóvá, ha minden polgárnak tele van a feje, a zsebe és a gyomra, — a hogy Széchenyi óhajtotta. Erre pedig a Kossuth-pártnak soha se volt gondja és ideje, mert minden ereje a közjogi viták küzdelmeiben merült ki.

Az ilyen ellenzéknek tehát nem lehet történeti missziója, sőt még létjogosultsága sincs, mert politikája csak öncél: a népszerűség megtartása, soha meg nem valósítható eszmék hirdetésével — Magyarország állami önállósága helyett. Mert váljon az-e a célja a folytonos hangulatkeltéssel Bécs és a dinasztia ellen, hogy ismét forradalomba kergesse a nemzetet? Ha ez a célja, — ami ki van zárva, — akkor még kevésbé van létjogosultsága és történeti missziója, mert ennek a rettenetes politikai tévedésnek csak két végzetes eredménye lehetne: — vagy megismétlődnek a világosi katasztrófa, vagy — ami még rosszabb — a finnek sorsára jutnánk.

A nemzet a két eredmény egyikéből sem kér; s mivel mi se teszszük föl, még a függetlenségi eszmék leghangosabb

hirdetőiről se, hogy ez lenne a céljuk — kénytelenek vagyunk konstatálni, hogy a Kossuth pártnak a mandátum megszerzésén s a minden áron való ellenzékieskedésen kívül semmi más célja nincs. Ami, más szóval, annyi, hogy *a negyvennyolcasok oly aspirációkat, reményeket támasztanak a nemzetben, a melyeknek megvalósulásában talán dk maguk sem hisznek.*

Hogy programjuk alapján kormányzásra nem vállalkozhatnak, az bebizonyult a mostani válság alkalmából. Kiderült, hogy nincsen megvalósítható kormány-programjuk, sőt egyáltalában semmiféle programjuk sincs, — s ez annyira igaz, hogy mihelyt fölcillant előttük a kormányra juthatás reménye, legott építeni kezdték azt az aranyhidat, a mely lehetővé tege az átsiklást a hatvanhetes alapra. Valamikor azt mondták a Kossuth-pártról, hogy lutri-politikát folytat; mindent föltesz a negyvennyolcra s úgy játszik, hogy: — „Negyvennyolc vagy semmi!” . . . Mind máig következetesen kijött a semmi; most azonban fordult a kocka és ők azt hiszik, hogy — kijött a negyvennyolc. De nincs benne köszönet, mert ki-sült, hogy a negyvennyolc, egyszerűen önmagában, szintén semmi!

*

**

Mind ez azonban csak negatív eredménye a válságnak, s mi a pozitív eredményét, a kibontakozást keressük.

Keressük az új kormány alakításának parlamentáris előfeltételeit. Hol van a kormányképes többség? Mert azt, hogy hol nincs: — igen jól tudjuk.

A Tisza-párton nincs. Még akkor sincs, ha az Andrássy-párt fuzionál vele. A Kossuth-párton szintén nincs; mert ámbár a Kossuth-párt számban legerősebb ma, programja híján, de meg relatív gyöngesége miatt so vállalhatja a kormány-alakítás misszióját. A Bánffy-párt ugyan kormányképes a

programmja alapján, de mint politikai faktor gyöngé ahhoz, hogy többséget teremtsen maga körül.

Legtöbb kilátása gróf Andrassy Gyulának lehetne, mivel politikája szerint most már csatlakoznia kellene ahhoz a párthoz, a melyből a lex Daniel miatt kilépett. Csatlakoznia kellene, mivel az az elvi momentum, a mely miatt kilépett, most már elintéztetett, még pedig az ő intenciói szerint, úgy tetszenék hát, hogy Andrassy a helyzet ura: ő győzött, ő rá vár, — nemcsak a lehetőség, hanem a kötelesség is, hogy Tisza helyét elfoglalja a Tisza-pártban. De nincs rá módja, mert a választásokon éppen az ő munkája és szövetkezése az ellenzékkel tizedelte meg a Tisza-pártot: s az Andrassy tragikuma az, hogy tulajdon maga robbantotta szét azt az erőt, a melyre most támaszkodnia kellene.

Ennek a kombinációnak különben ellene mond a politikai morál, a melynek nevében a közvélemény semmiféle olyan kormányzati alakulást meg nem tűrne, a melynek gerince a Tisza-párt lenne. De meg a hatvanhetesek — a Tisza-párt, az Andrassy-párt és a Bánffy-párt — még ha elveiket föladván, a közvéleménnyel mit se törődve és egymásnak kölcsönös engedményeket téve, fuzionálnának is — e három frakcióból koalleált, párt még akkor se vállalhatna missziót kormányalakításra, mert többsége, ha volna is, oly csekély lenne, hogy minduntalan a leszavaztatás, tehát a bukás veszedelmében forogna.

Hogy a Kossuth-párt miért nem kormányképes, azt már bővebben kifejtettük. Először azért, mert nincs meg a kormányalakításhoz szükséges numerikus többsége. Másodszor azért, mert nincsen kormányképes programmja; mivel az országot jelszavakkal lehet ugyan hangolni, de jelszavakra alapítani nem lehet.

Hátra van még a koalíciós kormány, vagy az átmeneti, az úgynevezett hivatalnok-kormány, a mely kivezethetné az

országot a mai politikai zavarokból, vagy legalább addig kormányozna, míg a kibontakozás, a végleges megoldás ideje elérkezik.

Vizsgáljuk legegőbb is a koalíciós kormány pszichológiáját. Tegyük föl, hogy a Kossuth-párt, az Andrassy-párt és a Bánffy-párt, meg a Tisza-párt egy része — az a leltári had, a mely minden kormánytöbbségre kapható — koalizál és kormányt alakít. Mit jelentene ez és miféle jövőt jósolhatnánk neki ?

Jelentene mindenekelőtt azt, hogy a képviselőház, mely eddig csak egy kisebbség terrorizmusát nyögte, most a *kisebbségek* állandó játéklabdája lenne. A jövő, — nos, a jövő pedig a korrupció eldorádója lenne. Mikor a Tisza-párti nagy többség uralma alatt is oly tág terük és veszedelmes befolyásuk volt az intrikáknak, a pártárusításoknak s a közbenjárói szerepléseknek: — micsoda bomlasztó folyamatok rombolhatnának a kulisszák között egy koalíciós minisztérium alatt, a melyet minden párttöredék a magáénak tekinthetne ?! . . .

S ez a jövőnek még csak a szebbik fele; az, a melyik addig az ideig tartana, a meddig ez a koalíciós kormány élne De ki számolhatná föl azt a mérhetetlen kárt, a mit egy ilyen koalíciós kormány — a mely alkotó elemeinek különbözősége miatt szükségképpen gyöngye és tehetetlen — sáfárkodásával okozhatna az országnak. Hatvanhét óta soha se álltunk oly nehéz és fontos föladatok előtt, mint most. A gazdasági önállóság úgyszólván kenyérgördése a nemzetnek, mert csakis ennek a megadása teszi lehetővé a nagyobb adóterhek elviselését. A katonai kérdéseknek nemzeti szempontból való megoldását szintén hevesen és joggal követeli a nemzet, s egyúttal vaskezü nemzetiségi politikát is sürget a nemzetiségek túllapulásainak megtorlására Mind ennek tetejében pedig ott van gazdasági viszonyunk rendezése Ausztriával, a nemzetközi

kereskedelmi szerződések és tömérdek más vitális kérdés, melyeknek jó vagy rossz elintézésétől a nemzet nagy érdekei függenek

Ha most e súlyos és fontos föladatok megoldása oly kormányra nehezedik, a melynek elnökét az egyik párttöredék, egy-két miniszterét a másik párt, más miniszterét a harmadik frakció, a negyediket a negyedik, és így tovább taitaná pórázon és rángatná hátra vagy taszigálná előre: ugyan micsoda ereje volna az ilyen kormánynak akár kifelé, akár befelé, akár fölfelé, akár lefelé? . . . Nem a *kisebbségek* játéklabdája lenne-e valóban: s nem eben gubát cserélnénk-e, ha ilyen kormányt kapnánk a Tisza-kormány után, a mely csak egy kisebbség terrorizmusa elől akart menekülni, mikor a törvényen keresztül-gázolva, a nemzet ítéletére appellált?

Hasonló fonák helyzetet teremtene a hivatalnok-minisztérium is. Akár Darányi, akár Láng csinálná meg: mindenképpen csak expositúrája lenne Bécsnek és csak perpotuálná a mai képtelen állapotot, a melyben Ausztria mindig sokalja — s tehát meg se is adja — azt, a mit Magyarország követel. Ezt az állapotot az átmeneti kormány kinevezésével meg lehetne ugyan valahogy kerülni, de ez nem segít: mert akkor egy hónap, öt hónap vagy egy év múlva újra szembe kerül velünk. Afféle császár-paragrafus ez, Ausztria mintájára, hogy tengőd-hessék a parlamentárizmus mindaddig, míg — esetleg — megjön az esze s egy új választáson ismét összeverődik valami többség az osztrák érdekek hűségese szolgálatára.

Ez olyan állapot, a melyen heroikus elhatározással kell segíteni. *Más kibontakozást nem látunk, mint hogg lux a parlamenti pártok egyike magához ragadja a vezetést, megalkot egy munkaprogrammot, a melynek támogatásától egyetlen hazafias, becsületes képviselő se vonhat vissza, és ezzel — elemeire bontva a létező párttöredékeket — megnyitja az új pártalakulás kapuját.*

Ez az új pártalakulás csakis hatvanhetes alapon történ-

hetik; nemcsak azért, mert a hatvanhetes kiegyezés oly kétoldalú szerződés, melyhez a nemzetnek is ragaszkodnia kell, valamdig a király megtartja, — hanem azért is, mert a hatvanhetes kiegyezésben megvan a magyar nemzet állami önállóságának minden előfeltétele: — de meg azért is, mert a *kiegyezés nagy művében Deák Ferenc minden esetre sokkal nagyobb biztosítékokkal vette körül Magyarország önálló államiságát, mint a milyent eddig a legjobban kidolgozott negyvennyolcas elméletek ígérhettek.*

Ezek szerint tehát a jövő azé a hatvanhetes országos párté, a melynek programja Magyarország állami önállósága úgy a politika, mint a közgazdaság minden vonalán. Ennek a programúnak a megvalósítására az alkotmányos fegyverek egész arzenálját biztosítja a kiegyezés, s akárhogy negyvennyolcaskodik is a Kossuth-párt, a politikai helyzet ma úgy alakult, hogy a kiegyezés teljes végrehajtását követelő hatvanhetes kormányt — a maga dezavválása és lejáratása nélkül — még a Kossuth-párt se ellenezhetné.

Mert gondoljunk csak egy hatvanhetes alapon álló kormányt, amely fölveszi programjába az önálló vámterületet, a külön jegybankot, az általános választói jogot, a házszabályrevíziót, a hadsereg magyar részében a magyar vezényleti nyelvet és a paritásos külön külügyi képviselőt: — ugyan mi az, a mit negyvennyolcasok ebből perhorreszkálhatnak és megszavazniuk nem kötelelességük? . . . Pedig van olyan hatvanhetes párt, amelynek programja mindezt vallja és követeli: — s ez a Bánffy-párt, a mely a koalíciós minisztérium alakításába csak azért nem ment bele, mert programjában hirdetett elveiből egy jottányit se hajlandó engedni.

A mikor báró Bánffy Dezső az Új-párt zászlaját kibontotta és fölvette programjába az önálló vámterületet, az általános választójogot, a magyar vezényleti nyelvet, a paritásos kül-

ügyi képviselőket és a külön jegybankot: az egész ország közvéleménye csatlakozott hozzája. A különböző pártok egyenként és egymásután kinyilatkoztatták, hogy ez nem csupán a Bánffy-párt programja, hanem programja minden igaz érzésű magyar embernek, a ki hazája érdekeit szívében viseli és nemzete iránti kötelességeit teljesíteni akarja.

Mi gátolhatja meg ezeket a pártokat, hogy e valóban nemzeti programot magokévé téve és hazafias kötelességük parancsoló szavára hallgatva, kivezessék a parlamentárizmust mai nehéz válságából? Ugyan mi az a hatvanhetes Bánffy-párt programjában, amit a szintén hatvanhetes Andrásypártiak, vagy a magukba szállt Tiszapártiak perhorreszkálhatnak? — s mi az, a mit a helyzetet komolyan mérlegelő Kossuth-pártiaknak is elfogadniuk nem lehetne, haviában a haza javát és nem öncéljaikat tartják szem előtt? . . .

Legyünk nyíltak és őszinték a végletekig. A hatvanhetes alap tiszta és precíz álláspont, a melynek súlyát és politikai értékét növeli még az is, hogy a nemzet szintén mellette nyilatkozott, midőn 230 hatvanhetes képviselőt választott 170 Kossuth-párti ellenében. Evvel szemben a negyvennyolcas program csak jelszavakon épült, a melyek vagy nem valósíthatók meg, vagy ha igen: — akkor ez csak a hatvanhetes alapra való átalakítással történhetik.

Hogy ez így van: — bizonyítja az a tény, hogy — ámbár elveik hangoztatott föntartásával — elvben és egyelőre maga Kossuth Ferenc és pártja is elfogadták a hatvanhetes alapot, mikor a koalíciós-kormány alakítására vállalkoztak volna. Ez pedig — takargatás és szépítés nélkül azt jelenti, hogy minden politikai törekvésnek, mely Magyarország állami önállóságát tüzi ki célul, a hatvanhetes alap elfogadásából, fokozatos végrehajtásából kell kiindulnia: — vagyis, más szóval, *az egységes magyar nemzeti állam kiépítését más alapon és más eszközökkel,*

mint a melyeket a hatvanhetes alap biztosít, se elkezdni, se folytatni és befejezni nem lehet.

Ha nem lehet: — akkor hibázik minden más programm, mely a nemzeti erőt és akaratot szétforgácsolja és más irányba tereli; hibázik minden politikai párt, a mely más — talán látványosabban tetszetősebb jelszavakkal — eltéríti a nemzeti energiát az egyetlen biztos útról, a melyen haladva célját elérheti; hibázik pedig kétszeresen: — először, mert megbontván a nemzeti erő egységét, eredményesebbé teszi a rezisztenciát a nemzeti törekvésekkel szemben: — és másodsor, mert a téves eszmékért küzdők fanatizmusa kerékkötőként késlelteti a helyes alapon haladók térfoglalását.

Visszatérve a Bánffy-pártra: csak össze kell hasonlítanunk ennek a pártnak a programját azokkal a követelésekkel, a melyeket Andrassy és Kossuth a részvételükkel alakítandó koalíciós-kormány elengedhetetlen föltételeinek tűztek ki. A két program színié hajszálig födi egymást: sőt a Bánffy-párt programja egynémely tekintetben radikálisabbnak mondható, mint a megalakítani szándékolt koalíciós kormány programja, a melyből — mind Kossuth Ferenc, mind pedig gróf Andrassy — hajlandók lettek volna egyet-mást engedni a mielőbbi kibontakozás kedvéért.

Ennek a kibontakozásnak az útja tehát csak a hatvanhetes program alapján álló Bánffy-párt programjának az alapján és át vezethet. Új kormányt alakítani csak hatvanhetes alapon lehet: de csakis az egyezség, a kiegyezés föltételeinek becsületes megtartásával mindkét részről. Ha az uralkodó ragaszkodik — a minthogy valóban ragaszkodik — a hatvanhetes alaphoz, akkor ragaszkodnia kell a kiegyezés etikájához is. Ez pedig Deák Ferenc felirati javaslatának abban a kijelentésében domborodik ki, hogy: *az uralkodás végcélja nem lehet a hatalom nagysága, mert ez a cél a népek boldogsága.*

Magyarország népeinek boldogsága a Bánffy-párt programjának a megvalósításától függ. Ebben a programban, — mely állami önállóságunk minden előfeltételét felöleli — semmi sincs, a mit a kiegyezés alkotmányos törvényekkel ne biztosítana a nemzetnek. Az önálló vámterület, a külön jegybank, a magyar vezényleti nyelv, az általános választójog, a paritásos magyar külügyi képviselő: — a Bánffy-párt programjának sarkalatos pontjai: — mind biztosítva vannak a kiegyezésben s ha állami önállóságunknak mind emez előfeltételeit még nem valósítottuk meg, csak azért van, mert a kiegyezésben biztosított jogaink teljes érvényesítését mindeddig komolyan meg se kísértettük.

Igaz, hogy a Bánffy-párt maga, numerikus kisebbsége miatt, nem lehet magva és gerince a kibontakozás végrehajtására hivatott új országos hatvanhetes pártnak, de *a Bánffy-párt programja, mely nemzeti társadalommal töltötte meg a kiegyezést, igenis lehet az a központ, amely körül csoportosulhat, kijegecsedhetik az az egyetlen alakulás, mely a megoldást biztosíthatja.*

Ennek az új, hatvanhetes politikai pártnak a föladata lesz, hogy követelje és megvalósítsa a Bánffy-párt programját alkotmányos úton, a törvényhozás útján. Ha majd ez a párt, mint a törvényhozás többségének exponense, avval a kérelemmel járul a király elé, hogy szentesítse azt a programot, mely állami önállóságunknak a kiegyezésben biztosított előfeltételeit tartalmazza: ez lesz a kiegyezés erőpróbája és akkor dől el csak kétségtelenül, hogy alkotmányos életet élünk-e, vagy pedig leplezett abszolutizmusban sínylődünk.

Mert vagy teljesíti az uralkodó a törvényhozás kívánságát, vagy föloszlatja az országgyűlést, hogy megtudja: helyesli-e a nemzet a volt képviselői által követett politikát vagy sem ? ... Ha azonban az új országgyűlés is a föloszla-

tott országgyűlés álláspontjára helyezkedik és előbbi határozataihoz szigorúan ragaszkodik: akkor az uralkodó előtt két ut van; vagy teljesíti a nemzet akaratát, vagy félre löki az alkotmányt és abszolút hatalommal uralkodik.

Ezt kipróbálni, ezt eldönteni föltétlen érdekükben van még azoknak is, a kik abban a hitben élnek, hogy minden ily törekvés hiábavaló. így nyernek erkölcsi alapot és jogosultságot arra, hogy más fegyverekhez nyúlhassanak. De előbb ki kell mérítenünk az alkotmányos fegyverek egész tárházát; s valameddig ezt nem tettük, se azt nem mondhatjuk, hogy Magyarország állami önállósága alkotmányos utón el nem érhető, se pedig a hatvanhetes alapot el nem hagyhatjuk, mert az uralkodó semmi okot nem adott reá, hogy a vele kötött szerződést egyoldalúan megszegjük.

Korrekt alkotmányos fölfogás ugyanis a királytól, hogy a hatvanhetes kiegyezéshez ragaszkodva, nem ad kormányalakításra megbízást a koalált ellenzéknek. Utóvégre, ha ő megtartja a kiegyezést, követelheti, hogy megtartsa a nemzet is, illetőleg, hogy a parlamentáris többségi párt oly képviselőkből alakuljon, a kik mind a hatvanhetes alapon állnak. Neki, a korrekt alkotmányosság szempontjából, nem kell, hogy legyen semmi köze se ahhoz, hogy a Kossuth-párti képviselők mily jelszavak és ígéretök árán jutottak mandátumhoz; ő csak azt a szempontot vizsgálja, — s ebben tökéletes igaza van — hogy milyen elvi alapon áll az a képviselő, a kit miniszterséggel megkínál. Ha nem hatvanhetes alapon áll: nem nevezheti ki, mert (mindig a korrekt alkotmányosság szempontjából) vétene a kiegyezés szelleme, illetőleg a nemzetnek a kiegyezésben biztosított alkotmánya ellen; ezért kívánhatja, hogy a politikai minisztérium, a melyet kinevez, hatvanhetes alapon álljon.

Ezért szükséges egy oly hatvanhetes többségi pártnak az

alakulása, mely egyfelől a kiegyezés teljes épségben tartásával, másfelől az egységes magyar nemzeti állam kiépítésének eltökélt céljával járulhasson az uralkodó elé: s ez a többségi párt csak a Bánffy-párt programján állhat, a mely program már át- meg átjárta az egész nemzet közvéleményét és megnyerte az egész ország rokonszenvét.

Ennek az új alakulásnak nem állhat útjában semmi. Az Andrásy-párt, a Bánffy-párt és a Tisza-párt, mint *ej asse* hatvanhetes alapon álló pártok, már programjuknál fogva is természetes alkotó elemei lehetnek az új többségi pártnak. A Kossuth-párt pedig, ha már nyíltan hirdeti, hogy: — *„komyan senki se törekszik most a függetlenségi és negyvennyolcas program megvalósítására“*: — ugyan miért ne fuzionálhatna, illetőleg miért ne olvadhatna bele a Bánffy-párt programjával megalakulandó új többségi pártba, miután már úgyis kijelentette hogy: — *„a Kossuth-párt hajlandó volna egy nemzeti irányú, személyileg meghízható hatvanhetes kormányt támogatni“* ... Miért csak „támogatni“ egy ilyen kormányt, mikor alkotó része is lehetne, még pedig a nélkül, hogy úgynevezett „negyvennyolcas“ elveit meg kelljen tagadnia?

A Bánffy-párt programja ugyanis első sorban gazdaságilag önállóvá és függetlenné akarja tenni az országot, mert a nemzet vagyonosodását és fejlődését ez biztosítja leginkább. Akarja továbbá az amerikai Monroe-doktrína általánosítását az egész vonalon, — kimondván, hogy Magyarország a magyaroké és hogy a monarchia súlypontja Magyarországon van. Akarja az általános választói jogot, kapcsolatban a házszabály mérsékelt revíziójával, hogy a nemzeti akaratnyilvánítás szabadságát megszerezve, a parlament munkaképességét is biztosítsa. Mind ennek tetejébe pedig követeli a magyar vezényleti nyelvet, a melyhez épp úgy jogunk van az 1867: XII. 11. §. alapján, mint a magyar jelvényekhez a közös hadseregben. S végül

akarja a külön jegybankot és a paritásos külügyi képviselet. Akarja pedig mind ezt hatvanhetes alapon, a kiegyezésből kifolyólag, — *mert a hatvanhetes kiegyezés állami önállóságunknak mind ezeket a föltételeit törvénybe iktatta.*

Íme, nem kell tehát 48-asnak lenni, hogy valaki nemzeti politikát valljon: — de viszont vallania kell ezt a politikát mindenkinek, aki igaz hazafi — akár 48-ásnak, akár 67-esnek hiszi magát. Így lesz igaz az, hogy: — „*negyennyolcas politikát csak hatvanhetes alapon lehet csinálni.*“ Mert ez a politika az egyetlen, a mely az egységes magyar nemzeti állam önállóságát kivívhatja minden vonalon. Mivel pedig ezt a eélt akarnia kell minden magyar politikusnak, aki hazáját őszintén szolgálja és szereti: — e körül a programm körül kell csoportosulnia annak a többségnek is, mely a mostani politikai bonyodalom megoldására és hosszabb léleketű kormány alakítására vállalkozik.